

ΘΕΟΦΙΛΟΣ ΒΟΡΕΑΣ ¹

Ἄγγελίαν χαλεπὴν ἠκούσαμεν χθές: ὁ φιλόσοφος ἀνὴρ Θεόφιλος Βορέας ἀπέθανεν. Ὁ πολὺς πρεσβύτης καὶ πρύτανις τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ παρ' ἡμῖν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν θνητὸν αὐτὸν κόσμον. «Μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ».

Καὶ ἰδοὺ τὸ θνητὸν τοῦ ἀνθρώπου μέρος, τὸ σῶμα τοῦ ἔξαιρέτου ἀνδρός, τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ ἔσωθεν ἔσφυρηλάτησεν ὡς περικαλλὲς ἄγαλμα καὶ κατέστησεν ὄργανον κατὰ τὸν βίον τῆς εἰς τὸν θνητὸν αὐτὸν κόσμον, ἰδοὺ κεῖται ἐνθάδε νεκρὸν καὶ ἄπνουν. Ἡ ψυχὴ ὁμως τοῦ φιλοσόφου, ἔῴσα χαίρειν τὸ σῶμα, φεύγει ἀπ' αὐτοῦ καὶ ζητεῖ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν γίγνεσθαι «Κεκαθαρμένη δὲ καὶ τετελεσμένη μετὰ θεῶν οἰκῆσει».

Ὁ Θεόφιλος Βορέας ἐγεννήθη ἐν Ἀμαρουσίῳ τὸ 1873. Τὸ πρῶτον στάδιον ἐν τῷ βίῳ του ὑπῆρξεν ἡ Ριζάρειος Σχολή, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα καὶ διέπρεψεν. Οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἀπετέλεσαν τὸ ἐντρούφημα τοῦ δροσεροῦ πνεύματος τοῦ ἐφήβου. Ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ κατέστη ἤδη ἐγκρατῆς τῶν κλασσικῶν γραμμάτων καὶ ἡμεῖς, ὅταν μετὰ δεκαετηρίδας ἐκαθήσαμεν εἰς τὰ ἴδια θρανία τῆς Ριζαρείου, ἠκούσαμεν ἐκεῖ τὸν θρῦλον τῆς ἐπιδόσεώς του εἰς τὰ γράμματα. Τὸ δεύτερον στάδιον τοῦ βίου του ὑπῆρξε τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ δὴ ἡ Θεολογικὴ Σχολή, τῆς ὁποίας ἐγένετο πτυχιούχος τὸ 1894.

Ἐγκρατῆς τῶν κλασσικῶν γραμμάτων καὶ τῆς θεολογικῆς ἐπιστήμης ἀναχωρεῖ εἰς Γερμανίαν καὶ συγκεκριμένως εἰς Λειψίαν, ἐνθα σπουδάζει κυρίως φιλοσοφίαν. Τὸ τρίτον τοῦτο στάδιον τῆς ζωῆς του ἀποκορυφοῦται εἰς τὴν διδακτορικὴν διατριβὴν «περὶ τῆς δημιουργικῆς πρωταρχῆς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Πλάτωνος». Ὁ πολὺς Wundt, ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων, ὑπῆρξε διδά-

1. Ἐπικήδειος λόγος ἐκφωνηθεὶς κατ' ἀπόφασιν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐν τῷ Ναῶ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Καρύτση τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1954.

σκαλός του. Ὁ Θεόφιλος Βορέας ἀνακηρύσσεται διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λειψίας τὸ 1899. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπιστρέφει εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἐκλέγεται ὑφηγητῆς ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ἀπὸ τοῦ 1900 μέχρι τοῦ 1912 ἐδίδαξεν τὰ Ἑλληνικά, τὰ φιλοσοφικά καὶ τὰ παιδαγωγικά μαθήματα εἰς διδασκαλεῖα τοῦ κράτους ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καὶ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ. Τὰ ἔτη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ τέταρτον στάδιον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρός. Κατ' αὐτὸ ἀπέκτησε μεγάλην διδακτικὴν πείραν καὶ κατέστη ὄριμος διὰ τὴν Πανεπιστημιακὴν ἔδραν. Κατὰ τὸ 1912 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητῆς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα ἐδίδαξεν ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ 1939. Κατὰ τὸ πέμπτον τοῦτο στάδιον τῆς ζωῆς του ὁ Θεόφιλος Βορέας διδάσκει τὴν συστηματικὴν φιλοσοφίαν εἰς τὰς νέας γενεάς, εἰσάγει τὴν Πειραματικὴν Ψυχολογίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδρύει τὸ Ψυχολογικὸν Ἐργαστήριον, συγγράφει τὰ πρῶτα αὐτοῦ μείζονα φιλοσοφικά ἔργα, καθιερῶνει εἰς πολλὰ τὴν φιλοσοφικὴν ὀρολογίαν, παραλλήλως δὲ θαραπεύει τὰς Ὀλυμπιάδας Μούσας καὶ γενικῶς ζῆ «προσχώμενος μουσικῇ καὶ πάσῃ φιλοσοφίᾳ». Τὸ ὄνομά του ἀκούεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς. Οἱ μαθηταὶ του πληθύνονται καὶ μεταφέρουν παντοῦ τὸ κλέος τῆς διανοίας του.

Κατὰ τὸ τελευταῖον τέλος στάδιον τῆς ζωῆς του ὁ φιλόσοφος συνεχίζει τὸ συγγραφικὸν του ἔργον, ἐκδίδει τὰ πορίσματα τῶν ψυχολογικῶν πειραματικῶν του ἐρευνῶν, καὶ συμπληρῶνει τὸ φιλοσοφικὸν του σύστημα ὡς φαίνεται τοῦτο ἐκ τῶν ὑπὸ ἔκδοσιν τόμων τοῦ συστήματος. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο καὶ δὴ τὸ 1946 διὰ ψηφίσματος τῆς Δ' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων ἀνακαλεῖται ὁ Θεόφιλος Βορέας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διὰ μίαν τριετίαν «τιμῆς ἕνεκα διὰ τὰς πολλαπλᾶς πρὸς τὸ Ἔθνος καὶ τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας».

Τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Θεοφίλου Βορέα καλύπτει χρονικὸν διάστημα 55 ἐτῶν καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἔργα κατ' ὄγκον ἐλάσσονα καὶ μείζονα. Τὰ μείζονα, τὰ καὶ Ἀκαδημειακά ἐπιγραφόμενα, εἶναι ἡ Λογικὴ, ἡ Ψυχολογία καὶ ἡ Εἰσαγωγή εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Ἡ Ἠθικὴ ἐκτυποῦται ἤδη καὶ ἀποτελεῖ τὸν τέταρτον τόμον. Ἀκολουθεῖ δὲ ἡ Αἰσθητικὴ, ἡ Φιλοσοφία τῆς θρησκείας καὶ τὸ Φιλοσοφικὸν Λεξικὸν ἔτοιμα πρὸς ἔκδοσιν. Ἔργα ἀπὸ τὴν θεραπείαν τῶν Ὀλυμπιάδων Μουσῶν καταλείπει ὁ φιλόσοφος πρῶτον τοὺς Ρυθμοὺς Ἀθανάτων εἰς τόμους τρεῖς, οἵτινες περιέχουν ποιητικὰς μεταφράσεις μεγάλων ξένων ποιητῶν καὶ δεύτερον τοὺς Ἐπινίκους τοῦ Πινδάρου εἰς ἑλευθέραν ρυθμικὴν μετάφρασιν εἰς τόμους τέσσαρας. Τὰ ὑπερεκατὸν ἐλάσσονα κατ' ὄγκον ἔργα τὰ μέχρι τοῦ 1941, εἶναι συγκεντρωμένα εἰς τοὺς τέσσαρας τόμους τῶν Ἀναλέκτων, ἄλλα δὲ εἶναι ἢ αὐτοτελῶς ἐκδεδομένα ἢ ἔχουν δημοσιευθῆ εἰς τὰ Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ εἰς ἄλλα περιοδικά.

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ Θεοφίλου Βορέα ἔχει δύο μεγάλας πηγάς,

τὴν φιλοσοφίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῶν νεωτέρων δυτικῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν. Διὰ τῆς μεγάλης τοῦ Ἑλληνομαθείας ὁ Βορέας προσήγγιζεν ἔλευθέρως καὶ γονίμως ὅλας τὰς πηγὰς τῆς προγονικῆς ἡμῶν φιλοσοφίας, διὰ τῆς ἄλλης του δὲ γλωσσομαθείας καὶ πλουσίας φαντασίας ἐπεκoinώνει μετὰ τῶν νεωτέρων δημιουργῶν τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ. Ἄλλὰ ἡ πρώτη καὶ κυρίως πηγὴ τῆς φιλοσοφίας εἶναι πάντοτε ὁ νοῦς. Αὐτὸς γεννᾷ τὰ προβλήματα, αὐτὸς ἀνοίγει τὰ μεγάλα ἐρωτήματα. Ὁ Θεόφιλος Βορέας ὑπῆρξε νοῦς φιλοσοφικός, διὰ τοῦτο καὶ κατώρθωσεν ὄχι μόνον νὰ συνομιλήσῃ νοερῶς μὲ τοὺς μεγάλους δημιουργοὺς τῆς φιλοσοφίας καὶ ἰδίως μὲ τοὺς μεγάλους πατέρας τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην, ἀλλὰ καὶ νὰ θέσῃ ἀπ' ἀρχῆς πρῶτος αὐτὸς παρ' ἡμῖν τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς φιλοσοφίας καὶ δὴ τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως, τὸ πρόβλημα τῆς ψυχῆς, τὸ πρόβλημα τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἠθικῆς, τὸ πρόβλημα τῆς θρησκείας καὶ γενικῶς ὅλα τὰ αἰώνια προβλήματα τῆς φιλοσοφίας.

Τὸ σύστημα τοῦ φιλοσόφου ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὰ αἰώνια προβλήματα τῆς φιλοσοφίας, τὰ ὁποῖα πᾶσα ἐποχὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ θέτῃ ἐκ νέου, διότι καὶ πᾶσα ἐποχὴ πρέπει νὰ μετρηθῇ πρὸς τὰ προβλήματα ταῦτα, εἰς τὰ ὁποῖα πυκνοῦται ὅλη ἡ οὐσία καὶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς. Ὁ Θεόφιλος Βορέας ἐκάλυψεν φιλοσοφικῶς πλήρως τὴν ἐποχὴν του. Ὁ δὲ θάνατος ὡς τὸ ὄριον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων ἔρχεται ἀπλῶς νὰ ἐπισφραγίσῃ τὸ ὅλον ἔργον τοῦ ἀνδρὸς καὶ νὰ ἀναδείξῃ εἰς τὰ ὄμματα ὅλων τὴν προσωπικότητα τοῦ φιλοσόφου. Ὁ θάνατος καταλύει τὸ σῶμα ἵνα ἀναφανῇ περισσότερον τὸ πνεῦμα, αἶρει τὸ θνητὸν μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα ἀναδειχθῇ λαμπρότερον τὸ ἀθάνατον. Διὰ τοῦτο «τῷ ὄντι οἱ ὀρθῶς φιλοσοφοῦντες ἀποθνήσκουσιν μελετῶσι καὶ τὸ τεθνάναι ἤκιστ' αὐτοῖς ἀνθρώπων φοβερόν».

Διδάσκαλε ἀγαπητὲ καὶ ἑταῖρε ἐν φιλοσοφίᾳ, ἡ Σχολὴ τῶν φιλοσόφων ἔταξέ με νὰ Σοῦ ἀπευθύνω τὸ ὑστατον χαῖρε. Χαῖρε διδάσκαλε τῶν Ἑλλήνων. Χαῖρε εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἐλάμπρυνες τὴν ζωὴν Σου φιλοσοφῶν καὶ διδάσκων. Πενιχροί, σύντομοι καὶ ἀσύμμετροι πρὸς τὸ ἔργον καὶ τὸ κλέος τῆς διανοίας Σου εἶναι οἱ λόγοι μου. Τὸ στῆθός μου ὅμως εἶναι πλήρες συναισθημάτων ἀνθρωπίνων. Καὶ πάλιν ἐρῶ, κράτιστε Θεόφιλε, χαῖρε. «Γαῖαν ἔχοις ἔλαφράν».